

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของนักเรียนกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยในการนำเสนอในหัวข้อดังนี้

รูปแบบการเรียนการสอน

ความหมายของการเรียนการสอน

จากการสังเกตและวิเคราะห์ผลงานของนักการศึกษาผู้ค้นคิดระบบและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนต่างๆ พบว่านักศึกษานิยมใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ๆ เช่น ระบบการศึกษาหรือถ้าเป็นระบบการเรียนการสอนก็จะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆ ของการเรียนการสอนในภาพรวมและนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่น้อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีสอน” ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบการเรียนการสอน ดังนั้นการนำวิธีสอนใดๆ มาจัดทำอย่างเป็นระบบตามหลักและวิธีการจัดระบบแล้ววิธีสอนนั้นก็กลายเป็น “ระบบวิธีสอน” หรือที่นิยมเรียกว่า “รูปแบบการเรียนการสอน” (ทิศนา แคมณี 2548 : 221-296)

เรขา อรัญวงศ์ (2549: 74) กล่าวว่า รูปแบบการสอน (Teaching Model) หมายถึง แบบหรือแผน (Plan) ของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้นจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างกันเพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นเฉพาะเจาะจงอย่างหนึ่งอย่างใด

นัตดา อังสุวาทย์ (2550 : 72) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีความหมายในลักษณะเดียวกับระบบการเรียนการสอน ซึ่งนักการศึกษาทั่วไปนิยมใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆ ทางการศึกษา หรือการเรียนการสอนโดยภาพรวม และนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่น้อยกว่า โดยเฉพาะกับวิธีสอน

ทิศนา แคมณี (2550 : 221) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่าเป็น สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่างๆ ประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ และได้อธิบายถึงคำว่า รูปแบบการเรียนการสอน กับคำว่าระบบการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า มีความหมายเหมือนกัน แต่นิยมใช้ต่างกัน คือ ระบบการเรียนการสอนนิยมใช้กับระบบใหญ่ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนในภาพรวม ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนนิยมใช้กับระบบที่น้อยกว่า

Joyce and Weil (1986) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง แบบแผนที่นำไปใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอน หรือเป็นแนวทางในการสอนของครูที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม วิธีการคิด และวิธีการแสดงออกในการเรียนรู้ของตนเอง

Cole and Chan (1987 : 2) ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง ภาพในการจินตนาการหรือแผนการทำงานที่อธิบายกระบวนการการเรียนการสอน เป็นการรวบรวมและจัดองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

Duke (1990 : 96) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า เป็นแนวคิดด้านการสอนได้มาจากทฤษฎีการศึกษา มีการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียน และวิธีการเรียน รูปแบบการเรียนการสอนควรจะมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของรูปแบบเพิ่มขึ้น รูปแบบแต่ละแบบจะมีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกัน และไม่มีรูปแบบการสอนใดดีที่สุด

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง แผนการสอนหรือโครงสร้าง การสอนที่ประกอบด้วยแนวคิด ปรัชญา หลักการ ทฤษฎี ความเชื่อ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ การวัดและประเมินผล เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

ทิสนา แชมณี (2550 : 222) ได้เสนอว่า รูปแบบการสอนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือหลักของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น ๆ
2. การบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. การจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ
4. การอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ด้านองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนโดยทั่วไป มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ (Keeves, 1997 อ้างถึงใน ทิสนา แชมณี, 2548 : 220)

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างและทดสอบเครื่องมือเพื่อพิสูจน์ทดสอบได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์/เรื่องนั้นได้

3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) ความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

Kibler (1970 : 44) กล่าวถึง รูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่ามีองค์ประกอบอยู่ 4 ส่วน คือ

1. จุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน เป็น ผลทางการเรียนการสอนที่มุ่งหวังให้เกิดในตัวผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรมทางสติปัญญา (Cognitive Domain) ด้านจิตใจ (Affective Domain) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain)

2. การวัดพฤติกรรมพื้นฐาน เป็นการตรวจสอบความพร้อม ความรู้พื้นฐาน และทักษะเบื้องต้นของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอนจริงๆ

3. การจัดกระบวนการเรียนการสอน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน โดยเริ่มต้นพฤติกรรมพื้นฐานต่อเนื่องจนถึงพฤติกรรมปลายทาง

4. การประเมินผลรวม เป็นการประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่า การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด มีวิธีการจัดการเรียนการสอนเหมาะสมเพียงใด

Anderson (1997) อธิบายว่า รูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วยหลักการ โดยมีแนวคิด หรือทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนับสนุนให้การใช้รูปแบบการเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์

Joyce and Weil (2000) อธิบายว่า รูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วยทฤษฎีหลักการ และมโนทัศน์ของรูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนและกิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน และผลที่เกิดกับผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนั้น

จากองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่นักการศึกษาเสนอไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน มีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) หลักการแนวคิด ทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน 3) เนื้อหา 4) กระบวนการเรียนการสอน 5) การประเมินผลการเรียนรู้

กระบวนการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนหรือระบบการสอน ได้มีงานวิจัยและบทความในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้โดยภาพรวมผู้วิจัยใช้วิธีระบบ หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มากำหนดแนวทางและขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ เป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนขึ้นใหม่ หรือเป็นการปรับปรุงการเรียนการสอนเดิมที่มีอยู่ให้เป็นระบบโดยสังเคราะห์จากองค์

ความรู้ต่างๆ ที่มีความเหมาะสม การจัดระบบเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่มีคุณภาพ การพัฒนาระบบการสอนจะประกอบด้วยกระบวนการวิเคราะห์ระบบการสังเคราะห์ระบบ การสร้างแบบจำลองระบบ และการทดสอบระบบ

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการในการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นวิธีการทางการเกษตร ได้แก่

- 1) การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักพึ่งพากัน โดยถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันและจะต้องพึ่งพากันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน
- 2) การเรียนรู้ที่ดีต้องอาศัยการหันหน้าเข้าหากัน มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล และการเรียนรู้ต่าง ๆ
- 3) การเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะทางสังคม โดยเฉพาะทักษะในการทำงานร่วมกัน
- 4) การเรียนรู้ร่วมกันควรมีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มที่ใช้ในการทำงาน
- 5) การเรียนรู้ร่วมกันจะต้องมีผลงานหรือผลสัมฤทธิ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มที่สามารถตรวจสอบและวัดประเมินได้

การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม

ความหมายการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม

การจัดการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ แต่กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีส่วนร่วมมีความลึกซึ้งมากกว่านั้น เพราะต้องมีการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างรอบคอบ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก (อลิศรา ชูชาติ 2545: 147-153) ดังนี้

1. ส่งเสริมให้บุคคลค้นพบตนเอง ตระหนักในความสามารถและคุณค่าของตนเอง
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเลือก ตัดสินใจและลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองให้กับตนเอง
3. มุ่งพัฒนาจิตสำนึกของบุคคลในการกำหนดและปรับเปลี่ยนชีวิตของตน สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
4. ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมคู่ไปกับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้อง
5. มุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสังคมที่ตนเป็นสมาชิกส่งเสริมให้บุคคลนำศักยภาพที่ตนมีมาใช้ในการแก้ปัญหาร่วมกัน

6. มุ่งพัฒนาความเชื่อมั่นในพลังของกลุ่ม โดยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันตั้งแต่วางแผนและการดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยสมาชิกในกลุ่มมีระดับความรู้ความสามารถแตกต่างกัน และทำกิจกรรมร่วมกันแบบพึ่งพิงกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือความสำเร็จและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น (ทิตานา แชมณี 2551 : 106 ; ศักดา ไชยกิจภิญโญ, 2546 : 46 ; Jhonson and Jhonson, 1994 : 12) การเรียนรู้แบบร่วมมือยังสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดี ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองช่วยให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน และยังช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น (Arends, 1994 : 345)

นาฎยา ปันอยู่ (2543 : 15) ให้ความหมายการเรียนรู้แบบร่วมมือว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จัดนักเรียนเป็นกลุ่มขนาดเล็ก สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน ซึ่งสมาชิกแต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จโดยสมาชิกทุกคนของกลุ่มมีเป้าหมายร่วมกัน คือความสำเร็จของกลุ่มซึ่งเป็นความสำเร็จของตนด้วย

โฆเซิต จัตูร์สวัตินากุล (2543 : 14 ; ทิตานา แชมณี 2551 : 106-107) ได้ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือไว้ว่าการเรียนแบบร่วมมือเป็นการจัดการเรียนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ 3-5 คน สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน ในระดับความสามารถทางการเรียนเพศ มีการแบ่งอุปกรณ์และใช้ทรัพยากรร่วมกัน ปรีกษาหาหรือ เรียนรู้ร่วมกันแต่ละคนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มโดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จของกลุ่มโดยมีการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาอาศัยกันในการเรียนรู้มีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด มีการสัมพันธ์กัน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการวิเคราะห์กระบวนการของกลุ่ม และมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของงานร่วมกัน

Barbara (1992 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การเรียนรู้แบบร่วมมือ” เป็นกรอบใหญ่สำหรับหลากหลายวิธีการในการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้เรียน หรือผู้เรียนกับผู้สอน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันค้นหาความเข้าใจ แก้ปัญหา หาความหมาย หรือร่วมกันสร้างชิ้นงาน โดยมีรูปแบบการทำงานแตกต่างกันไปในผู้เรียนแต่ละคน

Johnson and Johnson (1987 : 12) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นการเรียนที่มีการอภิปรายกับนักเรียนคนอื่นๆ ช่วยเหลือนักเรียนคนอื่นและมีการแบ่งปันวัสดุอุปกรณ์ภายในกลุ่มเป็นการเรียนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียนแต่ละคนต้องเอาใจใส่รับผิดชอบตนเอง และใช้ทักษะกลุ่มย่อยได้อย่างเหมาะสม

จากความหมายการเรียนรู้แบบร่วมมือ สรุปได้ว่า เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้

ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยสมาชิกในกลุ่มมีระดับความรู้ความสามารถแตกต่างกันและทำกิจกรรมร่วมกันแบบทัดเทียมกัน โดยให้อิสระแก่ผู้เรียนในการทำงานกลุ่ม มีการประชุมกลุ่มและมอบหมายงานกันอย่างทัดเทียมและตรงตามความสามารถของผู้เรียน โดยกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่ผู้เรียนในกลุ่มจะต้องช่วยเหลือกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่มและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดี ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นและเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน การศึกษาและพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้เพื่อช่วยผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนที่ถูกต้องในแบบฉบับของตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย สามารถนำไปต่อยอดในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นการเรียนรู้ตามบริบทใกล้ตัว จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของนักวิจัยด้านการศึกษาในปัจจุบัน

การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ โดยการผสมและต่อยอดการเรียนรู้จากพื้นฐานความรู้ความสามารถเดิมของผู้เรียนที่ได้รับการสั่งสมจากบริบทท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งล้วนมีอิทธิพลโดยตรงต่อระดับความรู้ความสามารถเดิมหรือศักยภาพเริ่มต้นที่แตกต่างกันของผู้เรียน แต่การเรียนรู้จะบรรลุจุดหมายของของหลักสูตรได้ยากและผู้เรียนจะไม่สามารถพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้ของตนเองได้เต็มศักยภาพ ถึงแม้ว่าสาระในหลักสูตรจะสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นก็ตาม ถ้าหากรูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้ไม่สามารถช่วยผสมและต่อยอดการเรียนรู้สิ่งใหม่กับพื้นฐานความรู้ความสามารถเดิมของผู้เรียนได้ การเรียนรู้จะถูกระหว่างตำรากับชีวิตจริง (Piaget, J., & Inhelder, B. 1969: 177)

จากการศึกษาการเรียนรู้บนพื้นฐานแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ พบว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดจากการผสม เชื่อมโยง และต่อยอดความรู้ความเข้าใจใหม่กับความรู้ความเข้าใจเดิมอย่างลงตัว โดยอาศัยรูปแบบหรือกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เน้นการเรียนรู้จากชีวิตจริงในสภาพแวดล้อมใกล้ตัว (Bao, L., & Redish, E. F. 2006: 102) เนื่องจากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวไม่อาจเป็น วัฒนธรรมความเป็นอยู่ในสังคม สถานที่ หรือบุคคลในสังคมนั้นล้วนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้ความเข้าใจเดิมของผู้เรียนที่เกิด การสั่งสมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเข้าสู่วัยเรียนรู้ จนก่อเป็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นในแบบฉบับของตนเอง ถ้ารูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในชั้นเรียนไม่สามารถช่วยผสมและเชื่อมโยงระหว่างความรู้ความเข้าใจเดิมกับความรู้ความเข้าใจใหม่ที่อ้างอิงทฤษฎีและหลักการวิชาการได้ จะส่งผลต่อความล้มเหลวในการต่อยอดความรู้ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนได้ โดยปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ที่มีความหมาย จะทำให้รู้แนบ รู้จริง และอยากนำไปต่อยอดการเรียนรู้ คือ การบูรณาการความรู้ทางหลักวิชาการกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่ผู้เรียนคุ้นเคย โดยใช้วัตถุ สิ่งของ สถานที่ และผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นสื่อการเรียนรู้ Rumelhart, D. E., G. E. Hinton, and J. L. McClelland. (1986 : 144)

ในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จัดอยู่ในประเภทที่ 2 (ตามการแบ่งประเภทของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผู้เรียนสามารถ

เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง) โดยเชื่อกันว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทั้งองค์ความรู้ ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนได้สูงสุด เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่ดึงประสบการณ์ ศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้อย่างเต็มที่ (www.esanphc.net/rtc/link_pl.php, 2554)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความอยากรู้และการมีส่วนร่วม ถ้ามีความอยากรู้และอยากมีส่วนร่วมมาก ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 ได้ให้ความหมายการเรียนรู้คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรม อันมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น กระบวนการเรียนรู้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

ประเภทที่ 1 เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์โดยผู้สอนหรือวิทยากรเป็นหลัก ผู้เรียนเป็นเพียงผู้รับและเรียนรู้ตามที่ผู้สอนถ่ายทอดหรือจัดประสบการณ์ให้แบบนี้ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้

ประเภทที่ 2 เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยอิงจากประสบการณ์เดิมและร่วมกันค้นหาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมา ผู้สอนมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ แบบนี้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ กระบวนการกลุ่มจะช่วยให้คนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุผลสำเร็จของงาน

สำนักพัฒนาสุขภาพจิต (1998: 58) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เกิดมาจากการเชื่อว่า การเรียนรู้ของเราเป็นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยมีวิทยากรหรือผู้สอนจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากรสู่ผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นกระบวนการสร้างความรู้อาจต้องอ้างอิงจากประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำอันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง (พลวัตรของการเรียนรู้) การเรียนรู้ลักษณะนี้จึงย่ำถึงลักษณะทางสังคมของการเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยการแสดงออกทางได้แก่ การพูดและการเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้

จากงานวิจัยการทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง พริก โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่เน้น นวัตกรรม การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง พริก โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่เน้นนวัตกรรมการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเป็นชุมชน เกษตรกร เยาวชน ตำบลก่อเอ้ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นงานวิจัยและพัฒนาโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) และวิเคราะห์

เนื้อหา (Content Analysis) เครื่องมือและวิธีการศึกษา โดยสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ รวบรวม สภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและสร้างรายได้เสริม โดยการปลูกพริก ซึ่งยังไม่กว้างขวางมากนัก เนื่องจากขาดความรู้เรื่องการปลูกพริก จึงก่อให้เกิดการจัดทำหลักสูตรเรื่องการปลูกพริกโดยกลุ่มเกษตรกร เพื่อแก้ปัญหการว่างงานของเยาวชน เป็นการเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพสำหรับเยาวชนที่ไม่ศึกษาต่อให้เป็นกำลังสำคัญของครอบครัว จากนั้นได้รวบรวมอาสาสมัคร เกษตรกร เยาวชน ครู เพื่อจัดสร้างทีมวิจัย ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) และวิพากษ์กลุ่มย่อย (Focus Discussion) เพื่อร่วมกันศึกษาการสร้างหลักสูตร นิยามหลักสูตร ปรัชญาการศึกษาและร่วมกันร่างหลักสูตร มีคำอธิบายรายวิชาโครงสร้างเนื้อหา ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สารระ การเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการวัดประเมินผล และทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า เยาวชน เกษตรกรในชุมชนและบุคลากรทางการศึกษา สามารถร่วมกันสร้างหลักสูตร เรื่องการปลูกพริก ซึ่งสามารถสอนโดยเกษตรกรเองโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถใช้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มสาระการเรียนรู้และเทคโนโลยีอาชีพ ซึ่งมีโครงการเนื้อหา 5 หน่วย จำนวน 15 ชั่วโมง นอกจากนี้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับโครงการวิจัย ในท้องถิ่นเรื่องพริกของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ทำให้เยาวชนได้ทราบเกี่ยวกับข้อมูลการปลูกพริกเพิ่มขึ้นในประเด็นต่างๆ เช่น การตลาด และสุขภาพอนามัยของเกษตรกรที่ปลูกพริกซึ่งทำให้เกษตรกรและชุมชนตระหนักถึงอิทธิพลสารเคมีที่ใช้ในการปลูกพริกกับสุขภาพของคน รวมทั้งได้เรียนรู้การใช้สารสกัดธรรมชาติในการปรับศัตรูพืช จึงทำให้ทีมวิจัยได้หน่วยการศึกษาเพิ่มเพื่อสร้างความตระหนักให้กับผู้เรียน และได้สร้างหลักสูตร การปลูกพริกปลอดภัย เพื่อเป็นหลักสูตรคู่ขนานกับหลักสูตรที่ได้จากการศึกษา การปลูกพริกตามสภาพจริง เพื่อผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้เปรียบเทียบความแตกต่างได้จากสถานการณ์จริง นอกจากนี้การวิจัยยังสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานของรัฐและชุมชน พร้อมกันเป็นการเสริมหนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการศึกษาและกระบวนการจัดทำหลักสูตรในการวิจัยส่งผลให้ชุมชน เยาวชนตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีประโยชน์สูงสุดตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อก่อให้เกิดวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเกิดความรักหวงแหนภูมิใจในท้องถิ่นของตน

สุนิดา ศิวปฐมชัย (2554: 65-82) ได้ทำการศึกษาข้ามแดนไทย กัมพูชา ภาวะหรือโอกาส ซึ่งเกี่ยวกับสถานการณ์การข้ามพรมแดนของเด็กชาวกัมพูชา ที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนไทยในสามจังหวัดชายไทย-กัมพูชา (ตราด จันทบุรี สระแก้ว) เพื่อให้ทราบถึงที่มาในการเข้ามาศึกษาในประเทศไทย ลักษณะการข้ามแดน เส้นทางการเดินทาง สาเหตุจูงใจในการศึกษาข้ามแดน และทัศนคติของชาวไทยที่มีต่อเด็กนักเรียนชาวกัมพูชาที่เข้ามาเรียนในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การข้ามแดนของชาวกัมพูชาเข้ามาในไทยสืบเนื่องจากที่มาด้านประวัติศาสตร์ คือ การอพยพลี้ภัยและการเสียดินแดน “เกาะกง” รวมทั้ง สาเหตุจากการติดตามผู้ปกครองที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย นักเรียนกัมพูชาทั้งที่พำนักถาวรในประเทศไทย และพำนักอยู่ที่กัมพูชา โดยเดินทางผ่านจุดผ่านแดนเข้ามาเรียนทุกวัน แรงดึงดูดในการเข้ามาศึกษาในประเทศไทย ประกอบด้วย ความต้องการเรียนรู้ภาษาไทย คุณภาพทางการศึกษาของไทย ความสัมพันธ์ทางสายเลือด และความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการเดินทาง

ทัศนคติของชาวไทยที่ใกล้ชิดกับเด็กกำพร้าส่วนใหญ่เป็นไปในทางบวก ซึ่งสรุปได้ว่า หากพิจารณา สภาพการณ์การศึกษาข้ามแดนของเด็กกำพร้าแล้ว ประเทศไทยจะสามารถแปรเปลี่ยนภาวะให้เป็น โอกาสที่ย้อนกลับมาในหลายด้าน ทั้งการแก้ปัญหาทางสังคมด้านต่างๆ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาใน ระดับนานาชาติ การแก้ปัญหาความขัดแย้งและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การสร้าง เครือข่ายและการพัฒนาภูมิภาคและการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทย

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ พระราชทานเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดหลักความพอเหมาะพอดี มีเหตุมีผลและความไม่ประมาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง ทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดำรงชีวิต เป็นแบบอย่างได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งได้พระราชทานพระราชดำริให้แก่คนไทยนำไปปฏิบัติตั้งแต่ปี 2517 ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ พุธที่สิบวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อย เสริมความเจริญและ ฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยก เศรษฐกิจขั้นได้ รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้เห็นปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและ ของประชาชน โดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยาก ล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง อยู่ในเวลานี้” (สำนักงาน กปร, 2549)

และเมื่อคราวเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ได้เห็นประโยชน์อย่างชัดเจนขึ้น เมื่อวิกฤติของ สังคมไทยที่สะสมต่อเนื่องหลายปี ความฟุ้งเฟ้อจากภาวะเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา ทำให้ สังคมไทยขาดจิตสำนึกของความพอดีและพอเพียง มีการใช้จ่ายใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือยทั้งในภาครัฐ เอกชนและประชาชน การดำเนินงานด้านต่างๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ระมัดระวัง ขาดความ ประหยัด และขาดสติที่จะปฏิบัติงานและดำเนินชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขให้ รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทรงเห็นความสำคัญ ของความ “พออยู่พอกิน” ซึ่งมีผลต่อราษฎรและ ประเทศชาติ ที่สำคัญคือเป็นแบบอย่างที่ดีให้คนไทย ดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง มีความ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพ รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณ ตนและดำรงชีวิตอย่างรู้จัก “คิด อยู่ ใช้ กิน อย่างพอเพียง”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

4. แนวทางปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการต่อการเปลี่ยนในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ลขสกรของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วิถีเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เน้นการผลิตที่พึ่งพาตนเอง มีผลผลิตและอาหารเพื่อการบริโภคมีการใช้แรงงานในครอบครัวสม่ำเสมอและมีงานทำในพื้นที่ตลอดปี มีรายได้จากกิจกรรมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกโดยมีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในไร่นาอย่างเต็มที่ เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และความแปรปรวนของราคาผลผลิต ลดรายจ่ายในครอบครัว ลดการใช้สารเคมี ทำให้คุณภาพของดินและระบบนิเวศน์เกษตรของไร่นาและชุมชนดีขึ้น สมาชิกมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น

ครอบครัวมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นครอบครัวที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ มีความคิดที่จะ แจกจ่าย แบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ได้เพื่อนและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจการมีจิตในที่แบ่งปันเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม ชุมชนมีความเข้มแข็งถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อนที่เพื่อช่วยเหลือคนยากจนและคน ด้อยโอกาสในลักษณะที่อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

หลักของความพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอเพียงดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551 : 78)

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากิน ได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งกิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถ แก้ปัญหาต่างๆได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชน ที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เศรษฐกิจควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขี้อวดบวม เต็มจนเตี้ยรววยแบบกะทันหัน เดียวตงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน สุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ติดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลทั่วไป คือ สามารถดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มี อิสรภาพในการประกอบอาชีพ เดินทางสายกลางทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเองและสามารถพึ่งพา ตนเองได้

2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจเพื่อการเกษตรที่เน้นการพึ่งพา ตนเอง เกษตรกรจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดินโดยเฉพะแหล่งน้ำ และกิจกรรม การเกษตรได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความต้องการของเกษตรกรด้วยการนำ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง มาใช้ในไร่นา และทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ให้มีความหลากหลายของ กิจกรรมการเกษตรในไร่นา มีกิจกรรมเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมเสริมรายได้ ใช้แรงงานในครอบครัวอย่าง

เต็มทีเพื่อลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนการผสมผสานกิจกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมง ในไร่นา ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนา ที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการผันแปรของ ธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผล การ สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ ความสามัคคี (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549 : 102)

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐาน กับแบบก้าวหน้า ดังนี้

ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบ พื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งพาน้ำฝน และประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่เพียงพอ โดยมีข้อสมมติว่ามีที่ดินเพียงพอในการขุดบ่อเพื่อ แก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคและ ยังชีพได้ในระดับหนึ่ง และใช้ที่ดินส่วนอื่นๆ สนองความต้องการขั้นพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขยายในส่วนที่เหลือเพื่อมี รายได้ใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นใน ระดับครอบครัว

ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่ง ครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ที่สนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม สหกรณ์ หรือเครือข่าย วิสาหกิจที่มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้น แล้วร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และส่วนรวม บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลัง และความสามารถของตนทำให้ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียง ในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎี ใหม่ขั้นที่ 3 ที่ส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น ซึ่งความร่วมมือเช่นนี้จะเป็ประโยชน์ ในการสืบทอด ภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนาตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่ที่ประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่างๆ ที่ ดำเนินชีวิตตัวอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ที่สุดในที่สุด

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมได้ ในชีวิตประจำวัน ด้วยการพิจารณา (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551 :145) ดังนี้

1. พิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล ทั้ง 3 คุณลักษณะคือ พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ที่มีองค์ประกอบครอบคลุมทั้ง 5 ประการ คือ

1.1 ความพอเพียงด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต อุดมทน และมีความเพียร

1.2 ความพอเพียงด้านสังคม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี รู้จักผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง

1.3 ความพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ สามารถเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคง และระวังไม่ให้เกิดกิจกรรมกระทบสิ่งแวดล้อม

1.4 ความพอเพียงด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและภูมินิเวศน์ พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

1.5 ความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน พอใช้ สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน ประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพะ) ด้วยความขยันหมั่นเพียร อุดมทน ใช้ชีวิตเรียบง่าย โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย รู้จักการใช้จ่ายของตนเอง และครอบครัวอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็น ประหยัด รู้จักการเก็บออมและแบ่งปันผู้อื่น

2. พิจารณาความรู้คู่คุณธรรม มีการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (ทั้งภาคทฤษฎี และการปฏิบัติจริง) ในวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำรงชีวิต ใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่างๆ อย่างรอบรู้ รอบคอบ และมีเหตุผลที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้น มาปรับใช้อย่างมีขั้นตอนและระมัดระวังในการปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียรความอดทน และสติปัญญาอย่างชาญฉลาดในการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง

คุณธรรมที่ควรศึกษา และน้อมนำมาปฏิบัติ มี 4 ประการ ประกอบด้วย

ประการที่ 1 คือ การรักษาความซื่อสัตย์ ความจริงใจที่มีต่อตัวเอง ที่ควรประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่ 2 คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดีนั้น

ประการที่ 3 คือ ความอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด

ประการที่ 4 คือ การรู้จักวางแผนความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

การพัฒนาชีวิตด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรดำเนินการ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2551) ดังนี้

1. ค้นหาความต้องการของตนเองให้พบว่ามีความต้องการอะไร มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น ต้องการมีชีวิตที่มีอนาคตก้าวหน้า มีความเป็นอิสระ มีเวลาเพื่อครอบครัวและสังคม มีทรัพย์สินเพียงพอ มีความสุข หลุดพ้นจากความยากลำบาก

2. วิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้รู้สถานภาพ รู้สาเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1 ศักยภาพของตนเอง เช่น ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) ชื่อเสียง ประสิทธิภาพ ความมั่นคง ความก้าวหน้า สภาพทางการเงิน การสร้างรายได้ การใช้จ่าย การออม คุณธรรมและศีลธรรม

2.2 ศักยภาพของครอบครัว เช่น วิธีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว ฐานะทางสังคมฐานะทางการเงิน ที่เป็นทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือน รายได้ รายจ่าย ของครัวเรือน

3. วางแผนการดำเนินชีวิต

3.1 พัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ใฝ่เรียนรู้) สร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน

3.2 สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้า มุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นระบบโดยใช้ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและครอบครัว

3.3 หมั่นบริหารจิตใจให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักชาติ เสียสละ สามัคคี เทียงธรรม ศีลธรรม

3.4 ควบคุมจิตใจเพื่อให้ตนเอง ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ ความเจริญรุ่งเรือง

3.5 พัฒนาจิตใจ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง

3.6 เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและครอบครัว เช่น เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่างๆหรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

3.7 ปรับทัศนคติในเชิงบวก และมีความเป็นไปได้

4. จัดบันทึกและทำบัญชีรับ-จ่าย

5. สรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยพิจารณาจาก

5.1 ร่างกายมีสุขภาพ สมบูรณ์ แข็งแรง

5.2 อารมณ์ต้องไม่เครียด มีเหตุมีผล มีความเชื่อมั่น มีระบบคิดเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน มีแรงจูงใจ กล้าคิดกล้าทำ ไม่ทอดถอย หรือหมดกำลังใจ เมื่อประสบปัญหาในชีวิต

5.3 สิ่งเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก ได้แก่ รถป้ายแดง เงินพลาสติก โทรศัพท์มือถือ สถานเริงรมย์ เหล้า บุหรี่ การพนัน

การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงภาคเกษตร

วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยในปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง รายได้ไม่เพียงพอ และเป็นหนี้สิน จึงจำเป็นต้องปรับระบบการเกษตรของครัวเรือนให้สอดคล้องกับสภาวะการผลิต และการตลาดในปัจจุบัน ตามความเหมาะสมของระบบนิเวศเกษตร โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ครัวเรือน เกษตรกรมีความมั่นคงในอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนต่อไป (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551: 55-56)

1. ลดรายจ่าย เป็นการประหยัด และเป็นผลดีต่อสุขภาพ การทำพืชผักสวนครัว รั้วกินได้ เป็นอาหารสำหรับการบริโภคในครัวเรือน นับเป็นงานอดิเรกที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว แม้ไม่มีพื้นที่ก็สามารถทำสวนครัวในบ้านได้ เช่น การปลูกพืชในกระถาง หรือในภาชนะแขวน ฯลฯ พืชที่ปลูกก็เป็นพืชที่ใช้เป็นประจำในครัว เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ชะพลู หอม ผักชี ชะอม ตำลึง ผักหวาน เป็นต้น

2. เพิ่มรายได้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การถนอมอาหาร และแปรรูปงานฝีมือ ในหัตถกรรมสิ่งประดิษฐ์ การผลิตกล้าไม้ดอก-ไม้ประดับ เลี้ยงสัตว์ ประมง เพาะถั่วงอก เพาะเห็ด เป็นต้นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมการเกษตร

3. ขยายโอกาส เกิดจากการพัฒนาศักยภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยการร่วมมือ การสร้างอาชีพที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า บุตร-หลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรวมกันจัดหาตลาด แหล่งเงินทุน และเครือข่าย มาใช้ในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและอบอุ่นต่อไป

4. เศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ ด้วยการทำการเกษตรที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครอบครัวก่อน เมื่อเหลือจึงจำหน่ายเป็นรายได้ ที่เห็นได้ชัดคือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ มีพื้นที่นาข้าว พืชไร่ ไม้ผล สระน้ำ และบริเวณบ้าน เพื่อให้มีกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย มีผลผลิตออกทุกฤดูกาล มีรายได้ประจำวัน สัปดาห์ เดือน และปี การทำการเกษตรแบบนี้ สามารถทำได้ในพื้นที่ ทุกขนาดตั้งแต่ขนาดเล็ก ประมาณ 1-2 ไร่ จนถึงฟาร์มขนาดใหญ่

ปราชญ์ชาวบ้าน

ความหมายปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สูงภายในชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้วยการรวบรวมศรัทธา และความเคารพนับถือจากประชาชนในท้องถิ่น จากการสะสมคุณธรรม ความดี และมีองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้จากการทดลองปฏิบัติและปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ตามสภาพของภูมินิเวศน์ ภูมิสังคม เกิดเป็นองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนา โดยสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นไปสู่บุคคลและชุมชน เป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550 : 33)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2558: 74) ได้ให้นิยามปราชญ์ชาวบ้านว่าเป็น “ครูภูมิปัญญา” ซึ่งมีความหมายคือ บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการจัดการศึกษา ทั้งใน นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

จากความหมายของปราชญ์ชาวบ้าน จึงหมายถึง บุคคลผู้ซึ่งมีความรู้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่อง อันเนื่องมาจากประสบการณ์ชีวิต การลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตของตน ทั้งด้านการใช้ชีวิต และการประกอบอาชีพจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น ด้วยการถ่ายทอดความรู้ในการใช้ชีวิต และประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้อื่นมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงขยายผลไปสู่ชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

การสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านมีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง 2 ประการ (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2550 : 56) ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ที่สำคัญได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว มาเป็นการทำการเกษตรกรรมแบบยั่งยืนตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการพยายามที่จะช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ภายใต้หลักการพึ่งพาตนเอง โดยการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศน์ ระบบสุขภาพ รวมทั้งลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ กระแสความสนใจและให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยด้านอาหาร สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ในการทำการเกษตร ก่อให้เกิดนโยบายสำคัญหลายประการของภาครัฐ ในการสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ปัจจัยภายในที่สำคัญในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน มีอยู่ 4 ประการ คือ

2.1 ความตระหนักในปัญหาต่างๆ ของเกษตรกรในชุมชน ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวในกระแสนิยม อันทำให้เกษตรกรและชุมชนสูญเสียวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว และปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกษตรกรตกอยู่ในวงจรที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทางออกก็คือการเรียนรู้และค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาจากเกษตรกรต้นแบบ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ยังคงดำรงอยู่ในวิถีเกษตรกรรมภายใต้กระบวนการทัศน์เกษตรกรรมยั่งยืน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดยมีการจัดกิจกรรม รูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพปัญหา และการแก้ไขปัญหา เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และภูมิสังคม ปราชญ์ชาวบ้านได้นำประสบการณ์ และชุดความรู้ที่ผ่านการพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเห็นผลเป็นรูปธรรม นำมาถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่รู้และต้องการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของปราชญ์ชาวบ้านทำให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านประสบความสำเร็จ

2.3 การฝึกอบรมโดยปราชญ์ชาวบ้าน ดำเนินไปในลักษณะของการสร้างเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยกันในประเด็นที่หลากหลาย โดยมีจุดเด่นจุดด้อยที่แตกต่างกันไป ในบางกรณีอาจจะเชิญวิทยากรจากภายนอกชุมชนมาเป็นผู้บรรยายให้ความรู้เพิ่มเติม หรือมีกิจกรรมดูงานภายนอกชุมชน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และทักษะอาชีพในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน

2.4 ความสามารถในการเชื่อมโยงประสานความร่วมมือกับองค์กรและเครือข่ายต่างๆ เช่น มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิสายใยแผ่นดิน/สหกรณ์กรีนเนท เพื่อการหนุนเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ นับเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

รูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ดังนี้

Good (1973 : 370) ได้รวบรวมความหมายของรูปแบบไว้ ดังนี้

- 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
- 2) เป็นตัวอย่างสำหรับการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศ

เพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ

3) เป็นแผนภาพหรือภาพ 3 มิติ ที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด

4) เป็นชุดของปัจจัยหรือองค์ประกอบ หรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมตัวเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายด้วยภาษาก็ได้

Tosi and Carroll (1982 : 163) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ ว่าหมายถึง รูปแบบเป็นของจริง หรือภาพรูปแบบของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่ายไปจนถึงรูปแบบที่มีความซับซ้อนมากๆ มีทั้งรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายสภาพการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ต่างๆ

Bardo and Hartman (1982: 70:71) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง รูปแบบเป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจรูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม

Raj (1996 : 241) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ไว้ 2 ความหมายดังนี้

1) รูปแบบ คือ รุ่ยย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวนหรือภาพ โดยการลดทอนเวลา ความพอเหมาะและกาลเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

2) รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวความคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้นๆ

สมาน อัครภูมิ (2537: 13) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่าหมายถึง รูปแบบอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเองเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

พลสุข หิงคานนท์ (2540 : 50) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ ว่าหมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษา

อุทุมพร จามรมาน (2541 : 22) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ ว่าหมายถึง โครงสร้างของ ความเกี่ยวข้องของหน่วยต่างๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่า 1 มิติ หลายตัวแปร และตัวแปรต่างมีความเกี่ยวข้องกันซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์หรือเชิงเหตุและผล

ชัยยศ อิมสุวรรณ (2543 : 66) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ ว่าหมายถึง การศึกษาเป็น ระบบการคิดระบบหนึ่งซึ่งอธิบายได้ด้วยรูปแบบสัญลักษณ์เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นก็ได้ แต่ก็มี อยู่ไม่น้อยที่อธิบายเรื่องรูปแบบด้วยการอธิบายเป็นถ้อยคำในเชิงพรรณนาให้เกิดความเข้าใจ

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2544: 27) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง วิธีการที่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือ เรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยการใช้สื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผัง ต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และในขณะเดียวกันสามารถนำเสนอ เรื่องราวหรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

รุจา รอดเข็ม (2547: 21) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง ผลผลิตที่ได้สร้างขึ้นมา เพื่อถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจหรือจินตนาการที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์โดยใช้รูปภาพ แผนผัง แผนภูมิ หรือภาษาที่สามารถสื่อให้เข้าใจได้ง่าย โดยที่ผลผลิตนั้นได้พัฒนามาจากการศึกษา ทฤษฎีและแนวคิด โดยมุ่งเพื่อที่จะตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎี

บุญชม ศรีสะอาด (2549 : 19) และ Keeves (1988: 559) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

จากความหมายข้างต้นผู้วิจัยสรุปและให้ความหมาย รูปแบบ ว่าหมายถึง สิ่ง que แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะมีความเกี่ยวข้องกันเชิง เหตุและผล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประเภทของรูปแบบ

มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาประเภทของรูปแบบไว้ดังนี้

Steiner (1988 : 108) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Ethical Model or Model of) เป็นการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน

Keeves (1988 : 47) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบออกเป็น 5 ประเภท คือ

1) รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือ รูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบจำลอง มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะกับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง

2) รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือ รูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะช่วยใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษา มากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3) รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผนหรือโครงการ (Schematic Models)

4) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ รูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5) รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ รูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้น ที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ

Wilson and George (1990:78-84) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) รูปแบบทางกายภาพ (Physical Model) เป็นรูปแบบที่ได้รับการสร้างขึ้นให้เหมือนกับของจริงแต่ขนาดให้เล็กลงหรือขยายให้ใหญ่ขึ้นจากของจริงแล้วแต่กรณี โดยมีสัดส่วนที่ถูกต้องกับของจริง รูปแบบนี้มีลักษณะเหมือนกับแบบจำลอง

2) รูปแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์แทนความคิดหรือจินตนาการ สร้างขึ้นเพื่ออธิบายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่า แต่ละองค์ประกอบทำหน้าที่อย่างไร สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นอย่างไร

เสรี ชัดเข้ม (2538 : 50-59) ได้สรุปรูปแบบออกเป็น 2 แบบ คือ

1) รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) แบ่งออกเป็น

1.1) รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่น รูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริง แต่มีขนาดย่อส่วน

1.2) รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model For) เช่น รูปแบบที่ออกไว้เพื่อเป็น ต้นแบบผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อน แล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

2) รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) แบ่งออกเป็น

2.1) รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model of) คือ รูปแบบที่ สร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง

2.2) รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model for) รูปแบบที่ สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติ เพื่อนำไปอธิบาย ทฤษฎีการคงอยู่

จากการศึกษารูปแบบของนักวิชาการข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบ สามารถแบ่งประเภทได้นั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายของรูปแบบนั้นๆ อย่างเป็นรูปธรรม

องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ดังนี้

Brown and Moberg (1980 : 16-17) ได้ทำการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ พบว่า รูปแบบส่วนใหญ่ประกอบด้วย

- 1) สภาพแวดล้อม (Environment)
- 2) เทคโนโลยี (Technology)
- 3) โครงสร้าง (Structure)
- 4) กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ

(Decision Making)

ธีระ รุญเจริญ (2550 : 83) ได้เสนอองค์ประกอบรูปแบบไว้ 6 องค์ประกอบ คือ

- 1) หลักการของรูปแบบ
- 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
- 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ
- 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ
- 5) แนวทางการประเมินผลของรูปแบบ
- 6) เงื่อนไขของรูปแบบ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบและกลไก วิธีการ การประเมิน และเงื่อนไขหรือข้อจำกัด ซึ่งเป็นกระบวนการในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

4. คุณลักษณะที่ดีของรูปแบบ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของรูปแบบไว้ดังนี้

พูลสุข หิงคานนท์ (2540 : 53) กล่าวว่า คุณลักษณะที่ดีของรูปแบบ เปรียบเสมือนสิ่งที่ทำให้ผู้สนใจศึกษาในเรื่องใด ๆ ได้มีความเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนการศึกษาในแนวคิดต่อไป ดังนั้นรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปร มากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรรวมๆ

2) รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อทดสอบแบบรูปแบบแล้ว หากปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป

3) รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน

4) รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องศึกษาได้

5) รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องศึกษาได้

6) รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไร ขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้นๆ

Keeves (1988 : 560) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของรูปแบบมี 4 ประการ ได้แก่

1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

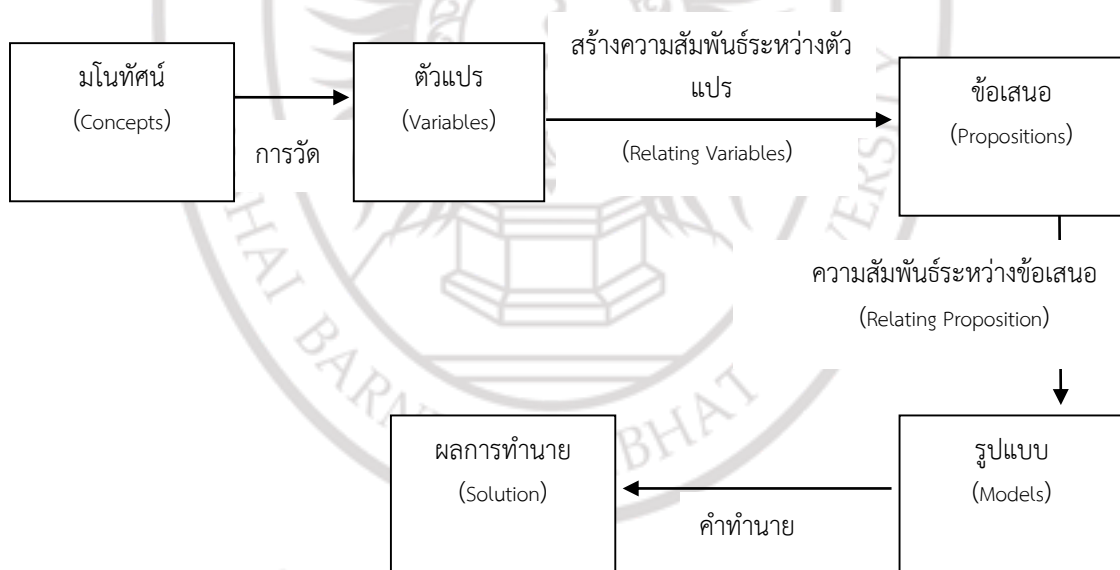
3) รูปแบบควรจะต้องระบุ หรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4) รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา

สรุปได้ว่า ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คุณลักษณะที่ดีของรูปแบบ คือ การอธิบายโครงสร้าง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ การดำเนินการ ขั้นตอนการทำงาน ที่เน้นกระบวนการ เน้นการปฏิบัติ และ เน้นการสะท้อนกระบวนการ ความชัดเจน ในเชิงเหตุและผล

5. การสร้างรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ คือ การกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อชี้ให้เห็นว่า รูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ ขั้นตอนการสร้างรูปแบบเขียนเป็นแผนภูมิดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

ที่มา (Steiner 1988 : 108 ; Keeves 1988 : 49)

การวิจัยและพัฒนาารูปแบบ

นักวิชาการได้ทำการศึกษาวิจัยและพัฒนาารูปแบบ ไว้ดังนี้

พลสุข หิงคานนท์ (2540 : 87) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการจัดองค์การของวิทยาลัยเกษตรวงศาธารณสุข แบ่งเป็นขั้นตอนการวิจัย 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาเอกสารเพื่อกำหนดกรอบการวิจัย
- 2) การศึกษาสภาพปัญหาการจัดองค์การ
- 3) การสร้างรูปแบบการจัดองค์การวิทยาลัยในขั้นต้น
- 4) การทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบขั้นต้นโดยการสัมมนา

ผู้ทรงคุณวุฒิ

- 5) ปรับปรุงและพัฒนารูปแบบให้สมบูรณ์

วิสุทธิ วิจิตรพัฒนภรณ์ (2547 : 13-14) ได้ให้ความหมายการพัฒนารูปแบบ หมายถึง วิธีการปรับปรุงหรือพัฒนาภารกิจหรือแนวคิดที่ได้ดำเนินการมาแล้ว โดยรวมมีขั้นตอนการวิจัยที่สามารถนำไปเป็นแนวทางพัฒนารูปแบบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่สนใจได้ 3 ขั้นตอนหลัก คือ

- 1) ขั้นการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบว่าการพัฒนาที่มีสภาพการดำเนินงานอย่างไร และมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องใดบ้าง
- 2) ขั้นสร้างรูปแบบ โดยนำข้อมูลจากหลายแหล่ง มาสังเคราะห์สร้างรูปแบบตามกรอบแนวความคิด
- 3) ขั้นประเมินรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยนำรูปแบบพัฒนาขึ้นไปทดสอบด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมกับลักษณะของงานที่ศึกษาวิจัย

สมบูรณ์ ศิริสรหรือธีร (2547 : 308-309) ทำการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วนสำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดีที่ต้องพัฒนา

ส่วนที่ 2 หลักการและแนวคิดกำกับรูปแบบและวัตถุประสงค์ทั่วไปของรูปแบบ

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดีซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน เนื้อหาการพัฒนา วิธีการและกิจกรรมการพัฒนา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและผลที่ต้องการ ซึ่งขั้นตอนการพัฒนามี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการประเมินเพื่อกำหนดคุณลักษณะ ที่ต้องพัฒนา ขั้นการเตรียมการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ ขั้นการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยรูปแบบย่อย 4 รูปแบบ ตามกลุ่มคุณลักษณะที่ต้องพัฒนาและการฝึกปฏิบัติแบบบูรณาการ

ส่วนที่ 4 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ เงื่อนไขความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จของรูปแบบ

Meason, Albert and Khedourri (1985 : 31, อ้างถึงใน ธนินาฏ ฌ สุนทร 2545 : 77) ได้เสนอ ขั้นตอนในการสร้างรูปแบบไว้ ดังนี้

1) ขั้นรวบรวมปัญหา (Problem Formulation) เพื่อให้รู้ว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง

2) ขั้นพัฒนารูปแบบ (Model Construction) ดำเนินการหลังจากการรวบรวมปัญหา การสร้างรูปแบบต้องพิจารณาวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการสร้างและต้องรู้ถึงลักษณะเฉพาะที่ต้องการของผลผลิต ข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็น และควรคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการสร้างและความสนใจของผู้ใช้ด้วย เพราะถ้ารูปแบบมีค่าใช้จ่ายสูงและไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมมาอาจมีข้อบกพร่องได้ในระหว่างดำเนินการ ดังนั้น จึงควรมีการให้คำจำกัดความสภาพการณ์ การสุ่มตัวอย่าง และทำตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัด และควรพิจารณาอย่างระมัดระวัง สมควรนำตัวแปรใดบ้างมาไว้ในรูปแบบที่จะสร้าง เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ต้องพิจารณาว่าครอบคลุมตัวแปรหรือไม่มีข้อบกพร่องในตัวแปรใดบ้าง

2.1) การทดสอบรูปแบบ (Testing the Model) เมื่อสร้างรูปแบบเสร็จแล้วควรทดสอบโดยพิจารณา ดังนี้

(1) มีความตรงตามสถานการณ์จริง (Valid) รูปแบบที่สร้างหากมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงจะดีมาก เพราะจะช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้นไม่ยุ่งยากต่อการนำไปใช้และควรพิจารณาถึงความสำเร็จของการแก้ปัญหา

(2) มีการนำไปทดลองใช้เพื่อเปรียบเทียบว่า ผลการนำไปใช้ทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพในการปฏิบัติงานอย่างไร ในการทดลองใช้มี 2 ลักษณะคือ ทดลองย้อนหลัง (Retrospective Evaluation) โดยใช้กับข้อมูลในอดีตและการทดลองใช้ปฏิบัติในปัจจุบัน (Pretest)

2.2) การนำไปใช้ (Implementation) เมื่อผ่านการทดสอบแล้วควรสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดความสำเร็จ เพราะไม่มีรูปแบบใดที่เรียกว่าสำเร็จสมบูรณ์จนกว่าจะได้รับความสนใจและนำไปใช้

2.3) การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้ทันสมัย (Model Updating) แม้ว่าจะมีการนำรูปแบบไปใช้อย่างประสบความสำเร็จ แต่ก็ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงประยุกต์ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ขององค์กร และสถานการณ์ที่กระทบจากภายนอกและภายในองค์กรด้วย

นอกจากศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องการพัฒนาแบบ (Model) นั้น ไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัวแต่สรุปได้ว่า โดยทั่วไปการพัฒนาแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะ

สร้างหรือต้องการจะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการ และองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบนั้น แล้วนำรูปแบบนั้นไปตรวจสอบหาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ หรือทดลองใช้รูปแบบ

จากข้อมูลของนักวิชาการสรุปได้ว่า การวิจัยและการพัฒนารูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญคือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง

สรุปสาระสำคัญที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและรูปแบบจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญที่นำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการการวิจัยรูปแบบโดยกระบวนการพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย

- 1) การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
- 2) การกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบ
- 3) การร่างรูปแบบ

การทดสอบและการประเมินรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบทดสอบ หรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ ดังนั้น รูปแบบที่สร้างขึ้นจึงควรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับวิธีการทดสอบโดยปกติแล้วการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มักจะดำเนินการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติ ผลของการทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธรูปแบบนั้นและนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ต่อไป การทดสอบหรือการตรวจสอบรูปแบบสามารถจะกระทำได้ 2 ลักษณะ (Madaus, Scriven and Stufflebeam 1983 : 399-402) คือ

- 1) การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมิน ซึ่ง Joint Committee on Standards for Educational Evaluation ได้นำเสนอหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบซึ่งจัดเป็น 4 หมวด ดังนี้

1.1) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

1.2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

1.3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา

1.4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

2) การทดสอบรูปแบบหรือการประเมิน

ในบางเรื่องก็ไม่สามารถกระทำได้ด้วยข้อจำกัดของสภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่ง Eisner (1976 : 192-193) ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบหรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยเห็นว่า การวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือเชิงปริมาณมากเกินไปและในบางเรื่องก็ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุป จึงได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้

2.1) การประเมินโดยแนวทางนี้มีได้ประเมินโดยเน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ตามรูปแบบของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบของการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือการรองรับกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินอิงการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างไรอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยต่าง ๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2.2) การประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มา

ประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้น จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

2.3) รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรมและมีคุณพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.4) รูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตาม อรรถศาสตร์และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่กำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูลตลอดจนวิธีการนำเสนอ ทั้งนี้การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพประสบการณ์และการเป็นที่เชื่อถือของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า การทดสอบและการประเมินรูปแบบ คือ สิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เปรียบเสมือนกับสิ่งที่ผู้สนใจ ทำการศึกษาในเรื่องนั้น ๆ ได้เข้าใจเบื้องต้นและนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึกต่อไป ซึ่งแยกได้ดังนี้

1) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าเน้น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แบบรวม ๆ

2) รูปแบบควรนำไปสู่การพยากรณ์ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิง ประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้วปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูก ยกเลิกไป

3) รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่อง que ศึกษาได้อย่าง ชัดเจน

4) รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ของเรื่อง que ศึกษา

5) รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นกับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนุวัฒน์ สิทธิปัญญา (2552 : 140) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตร แบบมีส่วนร่วมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนเพื่อชีวิตเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ค้นหาภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นวิถีเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับชุมชนและ ผู้เกี่ยวข้อง 2) พัฒนาแนวทางจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนโดยประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีวิทยาวิจัย ซึ่ง ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วม ของชุมชน มีขั้นตอน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ประเด็นและเนื้อหาการเกษตรที่นักเรียนสนใจ 2) วิเคราะห์

แนวทางของหลักสูตรเกษตรผสมผสานจากทัศนะของเกษตรกร 3)วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนของประเด็นและเนื้อหาที่นักเรียนต้องการ 4)รวบรวมที่มวิจัยจากครูและนักเรียนที่สมัครใจ 5)เลือกครุภูมิปัญญาจากเกณฑ์ที่มวิจัยได้พัฒนาร่วมกัน 6)ดูงานครุภูมิปัญญา 7)สร้างแบบสัมภาษณ์ครุภูมิปัญญา 8)สัมภาษณ์ครุภูมิปัญญา 9)กำหนดเนื้อหาของหลักสูตรจากองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญา 10)ทดลองจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม 11)ประเมินผลการเรียนรู้และทักษะแบบมีส่วนร่วมของนักเรียน ครุภูมิปัญญา และครูเจ้าของวิชา 12)ประมวลข้อเสนอแนะจากผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครุภูมิปัญญา และนักเรียน 13)ร่างหลักสูตร

ณิศนันท์ พลอามาตย์ (2545: 174) ได้ทำการศึกษาครุภูมิปัญญาท้องถิ่น กับกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษา โรงเรียนในสังกัดการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการเรียนการสอนของครุภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลของการจัดกระบวนการเรียนการสอนของครุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอบ้านด่าน 5 แห่ง มีผู้บริหาร 5 คน ครูผู้สอน 5 คน ครุภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 คน นักเรียนที่ได้เรียนรู้กับครุภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งละ 5 คน รวม 25 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกในการเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1. กระบวนการเรียนการสอนของครุภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 5 คน มีกระบวนการเรียนการสอนที่คล้ายคลึงกัน เริ่มจากการวางแผนการสอนร่วมกับครูผู้สอน มีการวิเคราะห์หลักสูตรกำหนดเนื้อหาวิชาที่สอนให้สอดคล้องกับความรู้ความชำนาญของครุภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ การดำเนินการก่อนสอน มีการสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน วิธีการสอน มีการสอนแบบบรรยายประกอบการสาธิต และให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามโดยใช้สื่อการสอนที่เป็นของจริง ตามเนื้อหาวิชาที่สอน เช่น การขยายพันธุ์พืช การทำอิฐดิน-ซีเมนต์ การทอผ้าและการทำข้าวกล้อง การประเมินผลการสอน ใช้วิธีการสังเกตขณะฝึกปฏิบัติงานและตรวจผลงาน 2. ผลที่เกิดกับนักเรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้กับครุภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียนและครุภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กรอบลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวปฏิรูปการศึกษา คือ นักเรียนเป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข พบว่า สิ่งที่แสดงว่านักเรียนเป็นคนเก่ง คือ นักเรียนสามารถคิดอย่างมีเหตุผล เชื่อมโยงจากสิ่งเรียนรู้เข้าสู่วิถีชีวิต พัฒนาตนเองให้มีความรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถแก้ปัญหา โดยการนำความรู้ไปปฏิบัติจริง จนเกิดความรู้ใหม่ สิ่งที่แสดงว่านักเรียนเป็นคนดี คือ นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยการทำงานด้วยความขยัน รับผิดชอบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของกัน ช่วยเหลือกัน ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ที่ชุมชนจัดขึ้น รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการทำงานร่วมกันในกิจกรรม เช่น การปลูกป่าและชักชวนผู้อื่นเข้าร่วมกิจกรรมด้วย สิ่งที่แสดงว่านักเรียนมีความสุข คือ ความพร้อมและกระตือรือร้นในการเรียน โดยที่นักเรียนไม่ขาดเรียน ตั้งใจและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

กิตติภูมิ ภิญโย (2550 : 201) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับการคิดอย่างเป็นระบบโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ขับเคลื่อนโดยบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการคิดอย่างเป็นระบบ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตามแนวคิดของ Morgan (1998) ซึ่งมีแนวคิดหลักสำคัญ คือ ค้นหาความจริงของเหตุการณ์ ประเด็นที่ต้องการศึกษา ตามคำถามของการวิจัย ตามคำถามของการ

วิจัย ซึ่งจะรับรู้ให้ความหมายอธิบายได้เฉพาะผู้ที่ประสบหรือมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยเลือกที่จะทำการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการคัดเลือกจากบุคลากรที่เข้ารับการอบรมโครงการ "การพัฒนาองค์กรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการคิดอย่างเป็นระบบ" ระหว่างวันที่ 21 - 23 พฤษภาคม 2550 ณ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ (Criteria) เข้าข่ายที่สามารถเป็นผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Participant) ได้ ผลการศึกษาวิจัยพบว่ามืองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จดังต่อไปนี้ คือ ส่วนที่ 1 กระบวนการ มี 5 ประเด็นหลักและ 5 ประเด็นรอง ดังนี้ ประเด็นหลักที่ 1 การรู้จักทักทาย ประเด็นหลักที่ 2 คือ การกำหนดพันธะสัญญา พาสุขสันต์ ประเด็นหลักที่ 3 คือขั้นตอนสะท้อนคิด ประเด็นหลักที่ 4 คือการร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งมีประเด็นรองที่ 1 คือการบอกกล่าว การแนะนำตัว ประเด็นรองที่ 2 คือการเชื่อมโยง ประเด็นรองที่ 3 คือ การปรึกษาหารือ ประเด็นรองที่ 4 คือ ทำงานร่วมกัน ประเด็นรองที่ 5 คือการเสริมสร้างพลังอำนาจ และประเด็นหลักที่ 5 คือการทวนชวนสอบถามข้อมูล สุดท้าย ส่วนที่ 2 ผลลัพธ์มี ประเด็นหลักที่ 1 คือการมีแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการคิดอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ขับเคลื่อนโดยบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการคิดอย่างเป็นระบบ จะเป็นการเสริมสร้างพลังให้กับวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ โดยการนำของท่านผู้อำนวยการ ดร.มกราพันธ์ จุฑะรสก เป็นผู้ริเริ่มในการน้อมนำเอาหลักของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการคิดอย่างเป็นระบบ ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบการเรียนการสอนให้เข้มแข็งเพื่อรักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรในมิติต่างๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และนำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี